

A.4. Charakteristiky životního prostředí, které by mohly být uplatněním Zásad územního rozvoje Jihomoravského kraje významně ovlivněny

A.4.1. Ovzduší

Pro vyhodnocení a popis celkové emisní a imisní situace v území jsou sledovány následující charakteristiky:

- celková emisní bilance jednotlivých znečišťujících látek v členění podle kategorií zdrojů a její vývoj;
- nejvýznamnější stacionární zdroje a jimi produkované emise;
- nejvýznamnější silniční komunikace a intenzity dopravy na těchto komunikacích;
- naměřené koncentrace znečišťujících látek a jejich vývoj;
- rozložení území s překročením imisních limitů pro ochranu lidského zdraví za poslední rok a pětiletý průměr.

Z uvedených ukazatelů znečištění a znečišťování ovzduší je možné za nejvýznamnější sledovanou charakteristiku považovat rozložení území s překročením imisních limitů pro ochranu lidského zdraví, a jeho prostorový průmět vůči zastavěnému území a uvažovaným záměrům.

Území s překročením imisních limitů je sledováno standardně ve čtvercové síti 1 × 1 km na základě dat vydaných ČHMÚ a MŽP. Data o pětiletých průměrech koncentrací znečišťujících látek za roky 2008 – 2012 byla použita jako podklad pro vyhodnocení záměrů navržených v ZÚR JMK.

Naplňováním koncepce ZÚR JMK bude kvalita ovzduší ovlivněna především v důsledku využití vymezených ploch a koridorů pro silniční dopravu. Obecně je možné konstatovat, že v naprosté většině se jedná koridory vymezené pro záměry, jejichž cílem je odvést automobilovou dopravu z obytných oblastí, a které tedy přispějí ke snížení zátěže v jednotlivých sídlech. U určitého počtu silničních staveb však existuje i riziko nárůstu imisní zátěže obyvatelstva v důsledku umístění nového zdroje v dosud nezátěžených lokalitách.

A.4.2. Obyvatelstvo, lidské zdraví

Při posuzování možných vlivů ZÚR JMK na obyvatelstvo a na zdraví dotčené populace je nutno brát v úvahu obecně všechny faktory, které mohou mít dopad na lidské zdraví – tzv. determinanty zdraví. Základní skupiny determinant zdraví jsou následující:

- životní styl (způsob života) – např. životní úroveň, sociální faktory, nezaměstnanost, způsob práce, stres, úroveň vzdělání, způsob stravování, pohybová aktivity, abususe drog či alkoholu, kouření, postoj k vlastnímu zdraví a péče o něj, osobní hygiena, sexuální chování, spotřební chování;
- životní a pracovní prostředí (ovzduší, voda, půda, hluk, elektromagnetické záření, klimatické podmínky, potravinový řetězec, výrobní technologie, pracovní prostředí, předměty běžného užívání, bydlení, služby, doprava, urbanismus);
- péče o zdraví a zdravotnictví (rozvoj medicíny a lékařské techniky, zdravotní politika, dostupnost zdravotní péče, zdravotnický systém, úroveň zdravotnictví, organizace financování a řízení zdravotnictví);
- biologický (genetický) základ (vrozené vady, dispozice ke vzniku nemoci, úroveň intelektových schopností, rozdíly ve zdraví mužů a žen...).

První tři skupiny jsou označovány jako determinanty vnější, čtvrtá skupina (představovaná dědičnými dispozicemi a dědičně podmíněnou úrovní imunity) pak tvoří determinanty vnitřní.

Kvantifikace vlivu uvedených skupin determinant na výsledný zdravotní stav či populace se přirozeně podle jednotlivých pramenů liší, nicméně obecně je uvažováno následující přibližné rozdělení:

- faktory životního a pracovního prostředí ovlivňují zdraví cca z 15 %;
- genetické faktory cca z 15 %;
- skupina faktorů životního stylu cca z 50 %;
- efektivita, kvalita a dostupnost zdravotní péče ovlivňují zdraví cca z 20 %.

V předkládaném hodnocení jsou přirozeně posuzovány zejména ty determinanty, které budou posuzovanými záměry ovlivněny. Jedná se tedy zejména o determinanty životního prostředí. Přitom je však nutno mít na paměti, že takto sledované faktory mohou ve výsledku ovlivnit výslednou úroveň zdravotního stavu jedinců či populace právě jen cca z 15 %, jak je uvedeno výše. Realizace či nerealizace konkrétního záměru pak tvoří jen malou část z celkových faktorů životního prostředí, působících na jedince, ovlivňuje tak jeho zdraví nejvýše v řádu jednotek procent, často i méně.

Posuzované determinanty životního prostředí pak můžeme dále rozdělit na:

- faktory kvality složek životního prostředí, kam patří znečištění ovzduší a hluková zátěž;
- faktory determinující vnímání kvality života v dané lokalitě, kam patří ovlivnění celkového stavu lokality, pohoda bydlení, průchodnost území, obtěžování prašností a hlukem;
- faktor dopravní bezpečnosti jakožto zásadní faktor ochrany zdraví (i života) obyvatel;
- faktory sociálně ekonomické, kam patří vliv na nezaměstnanost a příjmovou situaci obyvatel.

V rámci hodnocení jednotlivých záměrů jsou pak příslušné determinanty zařazeny takto:

- Vliv na znečištění ovzduší je primárně hodnocen přímo v kategorii vlivů Ovzduší, neboť tyto vlivy jsou v souladu s legislativou hodnoceny samostatně. Sekundárně se pak promítají do kategorie Obyvatelstvo, a to s ohledem na obtěžování obyvatel prašností (viz níže). V kapitole

Lidské zdraví však již opětovně uváděny nejsou – jednalo by se o pouze o zopakování totožného popisu a opatření jako v kategorii Ovzduší.

- Vlivy hluku jsou hodnoceny v kategorii vlivů Lidské zdraví, kdy je posuzováno přímé, prokazatelné a v případě potřeby i kvantifikovatelné působení hluku na zdravotní stav jedince. Kvantifikace vlivů ovšem není na úrovni SEA prováděna, nicméně při podrobnějším hodnocení jednotlivých záměrů se k ní standardně přistupuje. Sekundárně se pak promítají do kategorie Obyvatelstvo, a to s ohledem na obtěžování obyvatel hlukem (viz níže).
- Sociálně ekonomické faktory nejsou v rámci SEA posuzovány, neboť jsou v dostatečné míře vyhodnoceny v dalších částech VVURÚ, tj. v rámci posouzení vlivů na ekonomický a sociální pilíř udržitelného rozvoje.
- Ostatní vlivy jsou souhrnně posuzovány v kategorii Obyvatelstvo, neboť se jedná o soubor kvalitativně charakterizovaných faktorů, působících v souhrnu na celkovou „pohodu života“ obyvatel. Vlivy znečištění ovzduší a hluku jsou zde zahrnuty pouze do té míry, do jaké působí jako obtěžující faktory, které snižují pohodu bydlení v daném místě (prašnost, obtěžování hlukem).

Naplňováním koncepce ZÚR JMK bude kvalita ovzduší a hluková zátěž obyvatelstva ovlivněna především v důsledku využití vymezených ploch a koridorů pro silniční dopravu. Obecně je možné konstatovat, že v naprosté většině se jedná koridory vymezené pro záměry, jejichž cílem je odvést automobilovou dopravu z obytných oblastí, a které tedy přispějí ke snížení zátěže v jednotlivých sídlech. U určitého počtu silničních staveb však existuje i riziko nárůstu imisí a hlukové zátěže obyvatelstva v důsledku umístění nového zdroje v dosud nezatížených lokalitách.

A.4.3. Biologická rozmanitost, flóra, fauna

Flóra, fauna i celková biologická rozmanitost by mohly být uplatněním ZÚR JMK významně zasaženy. Realizace záměrů obsažených v ZÚR JMK je spojena s těmito potenciálně negativními vlivy:

- zmenšení rozlohy stanovišť a biotopů druhů;
- omezení migrační prostupnosti území;
- ovlivnění vlastností stanovišť – zvýšením vnosu znečišťujících látek, nárůstem eutrofizace prostředí, ovlivněním vodního režimu;
- ovlivnění vlastností biotopů – změnami půdních podmínek, nárůstem rušení;
- změny druhového složení – při stavbách a provozu některých záměrů (dopravní, technická infrastruktura) lze očekávat šíření nepůvodních druhů na plochy přímo ovlivněné stavební činností.

A.4.4. Půda

A.4.4a Zemědělský půdní fond (ZPF)

Pro Jihomoravský kraj je charakteristické vysoké zastoupení velmi kvalitních půd. Bonitně nejceněnější půdy (I. třída ochrany) je možno odejmout ze ZPF pouze výjimečně, a to převážně na záměry související s obnovou ekologické stability krajiny, případně pro liniové stavby zásadního významu. Zemědělské půdy, které mají nadprůměrnou produkční schopnost (II. třída ochrany) jsou jen podmíněně odnímatelné a s ohledem na územní plánování také jen podmíněně zastavitelné. Průměrně kvalitní až málo kvalitní půdy v III. – V. třídě ochrany je možné využívat i pro jiné než

zemědělské účely. Specifikem kraje je významné zastoupení viničních tratí jakožto součástí zemědělské půdy, a to zejména v jeho jižní polovině.

Naplnění koncepce ZÚR JMK resp. využití vymezených ploch a koridorů bude spojeno s trvalým zábořem zemědělského půdního fondu včetně jeho vinic. Vzhledem ke kvalitativní skladbě ZPF, lze reálně předpokládat, že při případné realizaci záměrů může dojít k záborům i těch nejcennějších půd. Tento aspekt se posléze může projevat ve vztahu k eroznímu ohrožení půdy (nárůst zpevněných ploch s urychleným povrchovým odtokem, narušení funkcí větrolamů, apod.).

Uplatněním ZÚR JMK budou částečně vytvořeny předpoklady k omezení erozního ohrožení půd a zvýšení retenčního potenciálu půd prostřednictvím vymezení skladebných prvků územního systému ekologické stability (ÚSES) regionální a nadregionální úrovně.

A.4.4b Pozemky určené k plnění funkcí lesa (PUPFL)

Jihomoravský kraj se vyznačuje relativně nízkým procentem zalesnění. Velká část lesních porostů je tvořena smíšenými lesy s vysokým zastoupením listnatých stromů (lesy zvláštního určení, lesy ochranné a lesy hospodářské).

Realizací záměrů navrhovaných ZÚR JMK dojde k přímému ovlivnění PUPFL, ať už přímým zábořem či zahrnutím lesních porostů do koridorů staveb. Tím budou dotčeny celospolečenské funkce lesních porostů v krajině, s přímým dopadem na stabilitu a funkce krajiny, zejména s nižší lesnatostí. Zásahem do břehových a doprovodných porostů vodních toků, zvláště s přírodě blízkým charakterem koryta a k němu bezprostředně přilehlé části nivy, může dojít k omezení hydriko-vodohospodářské, ekologicko-stabilizační a edaficko-půdoochranné funkce těchto porostů.

Uplatněním ZÚR JMK budou částečně vytvořeny podmínky ke zvýšení rozlohy PUPFL a ovlivnění druhové skladby lesní porostů v lokalitách, ve kterých jsou vymezeny skladebné prvky územního systému ekologické stability (ÚSES) regionální a nadregionální úrovně. V konkrétních lokalitách lze předpokládat zalesnění nelesních půd a v případě lesních porostů ovlivnění způsobu hospodaření v lesích (změna druhové skladby ve prospěch přirozené druhové skladby lesních porostů).

A.4.5. Horninové prostředí

Charakteristiky horninového prostředí, jako jedné ze základních složek životního prostředí, ovlivňují využití území. Jedná se především o faktory:

- výskyt zdrojů nerostných surovin (výhradní ložiska, CHLÚ, dobývací prostory a podzemní zásobníky nerostných surovin – zejména zemního plynu);
- podmínky pro zakládání staveb (sesuvná a poddolovaná území);
- zranitelnost hydrogeologických rajónů.
- zranitelnost hydrogeologických rajónů⁷

V případě ploch a koridorů vymezených ZÚR JMK, u kterých byl zpracovatelem SEA identifikován územní průmět s evidovanými výhradními ložisky, CHLÚ nebo dobývacími prostory může dojít k ovlivnění možnosti využití zásob nerostného bohatství

⁷ Popis hydrogeologických rajónů je uveden v kap. 3.6.

Pozůstatkem hlubinné těžby nerostných surovin jsou důlní díla, jejichž průmět na povrch je vymezen jako tzv. „poddolovaná území“, která představují jeden z omezujících faktorů stavební činnosti. V Jihomoravském kraji představuje největší nebezpečí poddolování z konce 19. a 20. století z dobývání černého uhlí v Rosicko-oslavanské pánvi, v okolí Boskovic a Blanska po místní těžbě hnědého uhlí, v případě Boskovicka i žáruvzdorných jíílů a v neposlední řadě také poddolovaná území z těžby lignitu na Kyjovsku a Hodonínsku. Míra ovlivnění povrchu je závislá na řadě faktorů: stáří důlního díla, hloubka pod povrchem, charakter geologické stavby. Tyto vlivy mohou být v měřítku projektové přípravy záměru technicky řešitelné. Zásahy do reliéfu nelze vyloučit vznik nových terénních nestabilit, zejména sesuvů, dosud neevidovaných ČGS.

Omezující faktor pro výstavbu představují území náchylná k sesouvání. Příznivé podmínky pro vznik sesuvů jsou obzvláště v oblasti Západních Karpat, tzn. východní výběžek kraje v oblasti Bílých Karpat a v oblasti ždánické příkrovové jednotky (pás jižně od Vyškova přes Bučovice, Židlochovice až k Mikulovu).

A.4.6. Voda

Vodní režim povrchových a podzemních vod je ovlivňován většinou záměrů a řešení, obsažených v ZÚR JMK. Nejvýznamnější vlivy budou vyvolány v případě využití ploch a koridorů, které se dostávají do kontaktu s těmito environmentálními limity využití území:

- ochranná pásma přírodních léčivých a minerálních vod;
- zranitelná území podzemních vod;
- chráněné oblasti přirozené akumulace vod (CHOPAV Kvarter řeky Moravy);
- ochranná pásma vodních zdrojů;
- záplavová území vodních toků;
- vodní toky a vodní plochy.

A.4.6a Podzemní vody

Ovlivnění režimu podzemních vod může docházet zejména v případě střetu záměrů s:

- ochrannými pásmy přírodních léčivých a minerálních vod;
- zranitelnými územími podzemních vod.

V kraji se nacházejí lokality s výskytem přírodních léčivých a minerálních vod u Pasohlávek, Šaratice, Hodonína – Josefova a Charvátské Nové Vsi. Územními průmětem záměrů do těchto lokalit může dojít k ovlivnění těchto přírodních zdrojů.

Z hydrogeologického hlediska může dojít k ovlivnění svrchní vrstvy horninového prostředí zejména v hydrogeologických rajonech č. 1641, 1642, 1643, 1644, 1651, 1652⁸ v důsledku zásahu do georeliéfu, terénními úpravami nebo zásahem do přirozené hladiny podzemních vod. Zásahy do propustného prostředí v uvedených rajonech, které je tvořeno štěrky, štěrkopísky nebo písky může být ovlivněna kvalita podzemních vod.

⁸ Popis hydrogeologických rajónů je uveden v kap. 3.6.

A.4.6b Povrchové vody

V Jihomoravském kraji může být vodní režim povrchových vod ovlivňován řadou záměrů, obsažených v ZÚR JMK. Nejzávažnějšími zásahy jsou návrhy, které se dostávají do kontaktu s environmentálními limity využití území, které v oblasti vodního režimu představují:

- chráněné oblasti přirozené akumulace vod (CHOPAV Kvarter řeky Moravy);
- ochranná pásma vodních zdrojů;
- zranitelné oblasti;
- záplavová území vodních toků;
- vodní toky a vodní plochy.

Ve vztahu k ochraně vodních zdrojů a vodohospodářskému významu území se mohou negativně projevit zásahy do OP vodních zdrojů nebo významné odlesňování v rámci CHOPAV. To je možné jen v omezeném rozsahu. Obecně je nežádoucí odvodňování těchto území k čemuž by v případě významným záborům PUPFL mohlo docházet.

Zranitelné oblasti jsou oblasti, kde může být kvalita vod ovlivněna zvýšenými koncentracemi dusičnanů (vedlejší dopad zemědělské prvovýroby). Záměry ZÚR JMK v tomto směru nebudou představovat jejich zásadní ovlivnění.

Vzhledem k rozsahu a charakteru ploch a koridorů vymezených ZÚR JMK nelze vyloučit riziko ovlivnění režimu povrchových vod resp. omezení infiltrace atmosférických srážek a urychlení povrchového odtoku. Využitím ploch a koridorů, jejichž hodnocením byl identifikován územní střet s vodními toky a záplavovými územími, může dojít k ovlivnění odtokových poměrů.

V Jihomoravském kraji jsou velmi rozsáhlá urbanizovaná území, pravidelně ohrožovaná povodněmi. Krajem prochází převážně dolní úseky významných toků, které často vybřežují; nebezpečné jsou zejména regionální povodně, způsobující závažné škody. ZÚR JMK vymezují plochy pro protipovodňová opatření zahrnující plochy pro technická protipovodňová opatření (POT01 – POT09) a plochy pro přírodně blízká protipovodňová opatření (POP01 – POP09).

A.4.7. Klima

Vzhledem k charakteru ZÚR JMK zpracovatel nepředpokládá ovlivnění klimatických podmínek.

A.4.8. Hmotné statky

Za hmotné statky jsou považována zastavěná území obcí a dopravní a technická infrastruktura území. V důsledku realizace záměrů navrhovaných ZÚR JMK nelze zcela vyloučit ovlivnění hmotných statků v těch případech, kdy vlivy záměru ve vymezeném koridoru/ploše mohou ovlivnit zastavěná území sídel. Jedná se zejména o vlivy z dopravy (hluková zátěž, emisní zátěž) či ovlivnění estetických hodnot území v důsledku využití koridorů technické infrastruktury (nadzemní elektrická vedení). V důsledku realizace navrhovaných přeložek významně zatížených komunikací mimo centra sídel je možno předpokládat zmírnění negativních vlivů z dopravy ve vztahu k jejich zástavbě.

A.4.9. Kulturní dědictví včetně dědictví architektonického a archeologického

Potenciální dotčení památkové ochrany území může dojít zejména v případě územních střetů s:

- památkovými rezervacemi a zónami (městské, vesnické, archeologické, krajinné, ostatní);
- národními kulturními památkami nebo kulturním dědictvím UNESCO;

- územím s výskytem archeologických nalezišť (ÚAN I. a II. kategorie).

Zpracovatelé nepředpokládají zásadní ovlivnění kulturních a historických památek.

K řešení problému dopravního zatížení urbanisticky a architektonicky cenných historických center sídel přispívá ZÚR JMK vymezením přeložek významně dopravně zatížených komunikací.

A.4.10.Krajina

Naplňování koncepce ZÚR JMK může být spojeno s potenciálně negativními vlivy na krajinné, kulturně historické a vizuální hodnoty kraje.

V obraze krajiny se budou nově uplatňovat linie staveb dopravní infrastruktury.

Negativním důsledkem vzniku dopravních staveb je vytváření územních bariér, kdy dochází ke snižování prostupnosti krajiny. Míra uplatnění tohoto potenciálního vlivu je dána současným stavem krajiny, mírou urbanizace dotčeného území, stávající hustotou liniových staveb v území a v neposlední řadě je nutné zohlednit způsob využití daného území. Jiný vliv z hlediska fragmentace bude mít nová komunikace v území silně urbanizovaném s převážně výrobním charakterem, jiný v území s relativně dochovanými přírodními hodnotami s převažující rekreační funkcí. Míra popsaného potenciálního vlivu se bude v případě využití koridorů vymezených ZÚR JMK odvíjet od šíře nové komunikace. Potenciální vliv širších dopravních staveb (dálnice, rychlostní silnice, silnice I. třídy, železniční koridory) s vysokou intenzitou provozu bude vyšší než u dvoupruhových silnic či regionálně významných tratí.

Další skupinou ploch a koridorů významně ovlivňující charakter území jsou koridory vymezené pro elektroenergetiku, nadzemní elektrická vedení.

Kladným způsobem by mohla být krajina Jihomoravského kraje ovlivněna v případě realizace vymezeného regionálního a nadregionálního územního systému ekologické stability.